הטוב הרע והמוח על פי הקבלה

מאת: חיים קרמר
אפריל 25, 2021

מה הקשר בין הטוב הרע והמוח ועץ הדעת על פי הקבלה? ולמה המחיצות בין מדורי המוח הן הזדמנות שקיבלנו כמתנה מבורא עולם?

דעת רומזת להתקשרות ולאיחוד, כך מלמד אותנו רבי נחמן, ככתוב (בראשית ד, א): "והאדם ידע את חוה אשתו". האיחוד יכול ללבוש שתי צורות – איחוד של קדושה, כלומר התקשרות אל הצדיקים, אל התורה, אל הבורא, הנובע מדעת קדושה. ואיחוד של חטא, לעומת זאת, נובע מדעת פגומה (ליקוטי מוהר"ן, מג).

המוח, כידוע, מתחלק לשלושה מדורים עיקריים: המוח הגדול, המוח הקטן וגזע המוח. חלוקה זו מקבילה ליכולת של המוח לסווג מידע ולנתח אותו עוד לפני הסקת מסקנת הגיוניות. לפי רבי נחמן, תהליך תלת-שלבי זה (סיווג, ניתוח וקבלת החלטות סופית) מצביע על יכולתו של המוח "להעמיד מחיצות" כדי להגן על האדם מפני החטא, במיוחד מפני אי מוסריות.

[illegible]

[illegible]

(illegible) [illegible]„ [illegible]‘ [illegible]).
[illegible] [illegible] [illegible] [

כשאי-המוסריות שולטת, הדעת נפגמת. רגשות הרחמים מתנוונים והחסד מופנה כעת כלפי פושעים – טרוריסטים, רוצחים, אנסים וכדומה, בעוד אזרחים שומרי חוק חוששים לחייהם ואנשים שאינם זקוקים לריסון חווים הגבלות בלתי מוצדקות. יש אנשים שמגלים דאגה קיצונית לשלומן של חיות הבר, בעוד בני אדם שקועים בעוני. מסיבה זו ברא הקב"ה את האדם כשבמוחו שולטים שלושה: חכמה, בינה, דעת. בשאיפה למזג את חסדי חכמה עם הריסון של בינה, יוכל האדם לבנות דעת מעוצבת היטב ויידע כיצד לבנות וליצור מתוך איזון, הן לטובת עצמו והן לטובת האנושות כולה.

בורא עולם נתן לאדם את ההזדמנות לבנות "מחיצות" מוצקות בין המדורים שבמוחו, ועל ידי זה לטפח את הדעת שלו. עם התפתחות הדעת של האדם, פועלות מחיצות אלה כמחסומים מפני מחשבות רעות, כדי שהאדם יוכל להדוף כל מחשבה או מעשה בלתי מוסריים עוד לפני שיקימו "ראש גשר" בראשו. אם ייפול קרבן למחשבה בלתי מוסרית, יוכל לשאוב כוח מהמחיצות האלה ולהילחם בחוסר המוסריות עוד לפני שתהפוך לדיבור או למעשה. נתונה לו הזדמנות לנצח ולסווג את המחשה ואחר כך להחליט מה לעשות איתה: לגרש אותה, או לאפשר לה להתגלות כמעשה או כדיבור.

כשהאדם מתגבר בדרך זו על מחשבות בלתי מוסריות, הוא מתקן את הדעת שלו ורוכש דעת גבוהה יותר. אדם שהשיג זאת יכול להקרין אהבה וחסד בדרך הראויה לטובת האנושות כולה.

בתור סיוע להתגברות על נטיות לא מוסריות, מציע לנו רבי נחמן כמה דרכים נפלאות, וכמובן לתיקון את הדעת שלנו ולפיתוחה:

לימוד תורה – "התורה נקראת דעת. בעזרת הדעת אפשר לדכא כל תכונה רעה, ובעיקר אי מוסריות" (ליקוטי מוהר"ן לו, ב).

דבקות בצדיקים – השכל אינו מושלם ללא דבקות בצדיקים, אומר רבי נחמן, וכדי שהשכל יגיע למעלת השלמות עליו להיות טהור. הצדיקים, שהם טהורים, מסייעים לאדם להשיג את טוהר המחשבה. (ליקוטי מוהר"ן א, ריא).

מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד – השמחה מרוממת את השכל של האדם! (שם, פט).

יושר – העוסק בעסקיו ביושר מסוגל להתפלל במחשבה טהורה! (שם צג,

ב).

ושמחת בחגיך – שלושת המוחין מתאימים לשלושת הרגלים (סוכות, פסח, שבועות) וקיום מצוותיהם עשוי לתקן את המוחין (שם א, ה).

עץ הדעת טוב ורע

הנה כמה היבטים להשפעתה של הדעת החיובית (כשהיא נוכחת) והשלילית (כשהיא נעדרת) על פי משנתו של רבי נחמן:

דעת נודעת בשם זה כאשר, באמצעותה, מגיעים לידיעת הבורא (ליקוטי מוהר"ן ז, ד).

דעת מתאימה לשלום, ואילו המריבה מעידה על הופעה מצומצמת של דעת (שם נו, ח).

דעת מהווה את העונג האמיתי של העולם הבא. אפשר לחוות את טעמה של דעת זו עוד בעולם הזה, על ידי לימוד ההלכה. כל דין הנלמד מספרי ההלכה מוליד באדם עוד דעת (שם ב, ב).

כשהדעת שלך שלמה, הנשמה שלך יכולה להתפתח. ולהיפך, אם הדעת פגומה אתה נחשב "עקר", ללא אפשרות להתפתח ולהוליד צאצאים. עקרות מכונה גם (תהילים קז, לד) "מלחה", הנגזרת מהמילה מלח. בדיוק כפי שהמלח מחולל צמא, כך הנשמה צמאה לרוחניות, וצימאון זה הוא הסבב. את הצימאון אפשר להרוות בחידושי תורה מקוריים (שם א, סה).